

Átmenet Mozgalom

Régióink társadalomtudományában évtizedeken át kedvelt volt az átmenet fogalma (átmeneti társadalom, politikai átmeneti időszak stb.). 2002-ben Nagy Átmenet (*Great Transition*) címmel jelentetett meg könyvet egy nemzetközi munkacsoport.¹ A könyv nem az általunk megszokott átmenettémával foglalkozik. Vagy részben mégis?

A szerzők kiindulópontja, hogy el kell innen menni, mert a rendszer, amelyben élünk kívül-belül mindent megront maga körül. Erről a rendszerről bebizonyosodott, hogy fenntarthatatlan. Fenntarthatatlanok gazdasági struktúrái, amelyek visszapótlás nélkül zsarolják ki a természeti erőforrásokat. Fenntarthatatlanok „piacindukált technológiai fejlesztései”, amelyek megbontják a természeti egyensúlyt. Fenntarthatatlanok társadalmi szabályai, amelyek tömeges elszegényedést idéznek elő. Fenntarthatatlan az általa megrongált globális környezet, amely ökológiai elszegényedéstől szenved. A jelenleg uralkodó rendszerben a fenntarthatatlanság tüneteit megpróbálják némitani, de magát a betegséget nem gyógyítják. Korunkat számos – egymással összefüggő – kihívás feszíti.

Hatalmas probléma a világszegénység. A globális gazdaság kettős karaktere mutatkozik meg abban, hogy a tőketulajdon („ragadozó globális vállalatok”) szegénységet termel: a világkereskedelem és a menekültek száma hasonló arányban növekszik. A könyv értelmezése szerint a világ szegényeinek (köztük a menekülteknek, a bevándorlóknak) a magatartása új globális alku kereséséről tanúskodik. A terjedő terrorizmus a globalizáció táplálta kétségbeesés és a globalizációra való fundamentalista reagálás keveréke. („A fundamentalizmus erősödésének fő oka a félelem, hogy a McWord elnyeli.”) Szintén világprobléma a globális éghajlatváltozás és a – globális kereskedelem mellett – vele is kapcsolatos élelmiszer-bizonytalanság.

Korunk fő kihívásai – állapítja meg a könyv – döntően azért keletkeztek és azért nem találnak orvoslást, mert az uralkodó hittétel szerint a társadalom fenntarthatóságának alapja a piaci növekedés. (A szerzők kommentárja: megoldást a növekedéstől várni olyan, mint a dagálytól remélni a lék betömését.) A másik kiváltó ok a versenypiaci gazdaságot beágyazó és működtető demokrácia. (E demokrácia jellemzése: hatalomhoz és médiához hozzáférése a hangos kisebbségnek van.)

Léteznek olyan piac feletti problémák, amelyekkel szemben a piac tehetetlen. Sőt azokat éppen ő idézi elő. A piac működésének számos

járulékos költsége van. A legtöbb piaci döntés olyan közvetett kiadásokkal, valamint hosszú távú ökológiai áldozatokkal jár együtt, amelyek nem kerülnek be az áru árba. További piac feletti problémák, amelyek a piacgazdaságban áldozatul esnek: a környezetvédelem, a helyi és a nemzetközi méltányosság, a közvetlenül nem megtérülő fejlesztési célok. A versenypiaci logikából adódó termelési és elosztási hatékonyság (vö. „a régi: eldobható” társadalom) megbéklyózza a nem piaci célokat. Ezt nemcsak az emberek külső életfolyamata, hanem belső élete is megszenvedi. Kortűnet a „lelki bomlás”.

Hová vezet mindez? Mi várható a jövőben? A szerzők szerint a jól kitapintható tendenciák többdimenziós (egymással is kombinált) válságok sorozatának bekövetkezését mutatják. Gazdasági, társadalmi, ökológiai összeomlást. (A pszichikai szétesés, összeomlás egyes régiókban alapvetően már megtörtént.)

Hogyan reagálnak a világ hatalmasai a kialakult helyzetre? Ha egyáltalán szembenéznek a gondokkal, a környezeti veszélyek, a társadalmi konfliktusok és a gazdaság azonos, egymáshoz láncolódnó kihívására különálló részválaszokat keresnek. Illetve a legégetőbb kérdésben – a lényegre tekintve – mintha mantraként mondogatnák, megmaradnak a környezetvédelem retorikai támogatásánál. De egyébként is többnyire egészen más foglalkoztatja őket. Mióta nincs a Szovjetunió, az új geopolitikai napirend: harc a lator államok, a globális bűnözés és a terrorizmus ellen.

Ha ilyen a világunk, akkor innen minél gyorsabban el kell menni. Elmenni viszont térben nem tudunk, csak a történelemben. Úgy tudunk elmenni a társadalmunkból, hogy elhagyjuk: megváltoztatjuk azt.

A bajt csaknem mindenki érzi, ezért különböző jövő-forgatókönyvek készülnek. (Aki nem hajlandó tudomásul venni – vagy legalábbis szóba hozni – a bajt, azok jövőképe: a mostani világ. Ezt az elképzelést a könyv szeleburdi álomnak minősíti.) Az egyik forgatókönyv politikai reformban gondolkodik: okos politikával kell a zavarokat minimalizálni. A globális piacgazdaságon belül kell szociális és környezeti célokat érvényesíteni. (Olyan ez – díjazza az ötletet a szerzők –, mint egy lefelé haladó mozgólépcsőn fölfelé kapaszkodni.)

Egy másik jövőképben a kiút: a vagyonosok kivándorlása a szegény többségtől. Az elit tagjai védett területekre, erődökbe zárkoznak be, húzódnak vissza a társadalomból. Helikopterrel közlekednek, nem a köreikhez tartozó emberrel szinte egyáltalán nem találkoznak. (Globális apartheid – hangzik a kommentár. Nem beszélve arról, hogy az embereket ugyan kizárhatják, de a földi méretű pusztítások visszahatásait – ózonréteg kopása, biológiai inváziók, új kórokozók terjedése stb. – sokkal nehezebben.) A Nagy Átmenet viszont a környezeti, globális, társadalmi, gazdasági, technológiai fenntarthatóság kérdésére együttes megoldást keres (lévén hogy ezek a kérdések csak együtt oldhatók meg). Átfogó alternatíva felvázolására tesz kísérletet.

A Nagy Átmenet koncepciója szerint a gazdasági, a társadalmi és a környezeti kihívásra egyazon választ kell találni. Egységes fenntarthatósági projektet, „új globalizmust” kell adni. (Végre kell hajtani a „globalizáció civilizálását”.) Ez a projekt a fenntarthatatlanságból a fenntarthatóság állapotába lenne hivatott átvizetni az emberiséget. Lépték: a planetáris társadalom. Mi a Nagy Átmenet válasza az emberiséget fenyegető kihívásra? Piac, állam, demokrácia, technika – de másképp.

A koncepció két – egymásra is támaszkodó – alappilléren nyugszik: a globális környezeti stabilitás és a globális megélhetési lehetőség elérése. Ez a feltétele a globális béke megalapozásának.

Ki válthatja meg a világot? – teszük fel magunknak a kérdést a szerzők. Válaszuk: a civil társadalom. A civil társadalom mint harmadik erő aktivitása a világ ügyeiben. Politikai akarat hiányában a civil akarat is végre tudja hajtani az átmenetet. A Nagy Átmenet nem kis mértékben az életforma átalakulását jelenti – ami döntően az egyéneknek múlik. (Vö. „felelős azért az egyén, hogy mit fogyaszt”.) Komoly lehetőség van abban, ha ténylegesen szembenézünk a „fogyasztás orgiája” jelenlegi gyakorlatával és lelki következményeivel. Az átmenetben felértékelődik az emberi kiteljesedés. Azért is, mert „az önbecsülés szükséglete inkább kielégíthető, mint a luxus”.

A civil társadalom működési elve – mutat rá a könyv – a közvetlen demokrácia. Ennek technikája csökkenti a kormányzati szabályozás és végrehajtás szükségességét, illetve jótékonyan hat a társadalmi stabilitásra. Egy közvetlen demokrácia által működtetett hálózati társadalomban nincs elkülönült formális hatóság. A civil társadalom makropolitikája: szubszidiaritás fölfelé egészen az összehangolt globális irányításig (ami például az édesvíz Glóbusz szintű biztosításában vagy az atomerőművek elhasznált fűtőelemeinek biztonságos tárolásában elkerülhetetlen). Ez utóbbi más megközelítésben: decentralizált web-kormányzás. Az új paradigma: a civil társadalomba ágyazott állam és a planetáris civil társadalomba ágyazott nemzet.

A könyv elképzelése szerint egyfajta hálózati gazdaság („megélhetési gazdaság”) formájában működve lehet egyidejűleg optimálisan eleget tenni mind a környezeti, mind a létfenntartási kritériumoknak. Törekvés a kommunális önellátásra és a bioregionalizmusra. Ez a gazdálkodás „zöld számvitelt” követel meg, továbbá az agresszív marketing felváltását zöld marketinggel. A piac valójában – leszűkített történelmi alkalmazása ellenére – a gazdaságnál átfogóbb, ténylegesen társadalmi intézmény. Alkalmas arra, hogy társadalmi szempontokat juttasson érvényre a pusztán gazdasági megfontolásokkal szemben. Olyan önkorrekciós mechanizmusként tud működni, amely beépíti, belsővé teszi a külső hatásokat (vö. járulékos költségek). A piac jutalmazni képes az új, környezetbarát magatartást.

A környezeti fenntarthatóság („környezeti egészség”) biztosítása érdekében reindusztrializáció szükséges. Egyrészt a természeti stabili-

tást nem veszélyeztető technológiai fejlesztés, másrészt viszont, ezzel párhuzamosan, az olyan fejlesztések is elkerülhetetlenek, melyek célja a kockázatos vagy kifejezetten ártalmas technológiákat alkalmazó létesítmények megszüntetése.

*

Lehetséges manapság olyan elméleti forgatókönyvet készíteni a jövőről, amelyben a jelenhez képest semmit nem kell változtatni, de egy – belátható időn belül elkerülhetetlenül bekövetkező – olcsó kőolaj utáni helyzetre viszont már nehezen terjeszthető ki ez az elképzelés. Mivel a jelenlegi tömegtermelés az olcsó kőolajra épül, nélküle – hacsak nem sikerül nagyon gyorsan találni valamilyen vele egyenértékű erőforrást – a modern technológia jelentős része használhatatlanná válik és a tömegtermelés is megszűnik. A tömegtermelés elenyészése – minden bizonynyal – ellehetetleníti a rá alapuló tőkés gazdaságot. Ez az összefüggés abban különbözik a fennálló rendszer különböző ideológiai bírálataitól, hogy tisztán pragmatikus, szigorúan oksági kapcsolatot mutat. A 2006-ban útjára indult Átmenet Hálózat (Transition Network) napirendre tűzte az erre az olaj utáni állapotra való gyakorlati felkészülést: a megváltozott körülmények között is fenntartható életmód (élelmiszer- és energiaellátás, lakás, pénzhelyettesítő eljárások stb.) kikísérletezését. A közvetlen, cselekvő felkészülésen túlmenő célkitűzés: inspirálni egy világmozgalmat. Ennek érdekében tanfolyamokat szerveznek, könyveket és gyakorlati útmutatókat, segédanyagokat adnak ki, a koncepciót és a Transition csoportokban folyó termelőtevékenységet népszerűsítő filmeket készítenek. Az átmenet problémájával mind gyakorlati, mind elméleti szinten, hivatás-ként foglalkozók megjelölésére meghonosodott a transitioner elnevezés.

A Hálózat szerveződése és nyilvántartása alapvetően a honlapjuk révén történik. Ez számon tartja és mindenki által megismerhetővé teszi azokat a közösségeket, melyek regisztrálták magukat – akár „hivatalos”, akár „fontolgotó” minőségben. Ezernél több kezdeményezés szerepel a nyilvántartásban, aktuálisan 34 országból. A kezdeteknél Ausztrália, Kanada, Anglia, Németország, Írország, Olaszország, Hollandia, Új-Zéland, Skócia, Dél-Afrika, Spanyolország, Svédország, Egyesült Államok és Wales nevesíthető. (Az ezres számnak a többszörösét kapjuk, ha figyelembe vesszük azokat az „Átmenet” szellemében létrejött csoportokat is, amelyek ugyan nem foglalkoznak a regisztrációval, viszont rendszeresen használják a honlapot.) A Hálózat számtalan racion témát is népszerűsít: foglalkozik a permakultúra, agroökológia, helyi gazdaság, különböző cserekörok, földmegosztás, házmegosztás, köztes technika, alternatív energia, alternatív oktatás, alternatív pszichológia stb. kérdésével. Az állandóan frissülő honlapon találunk híreket, elméleti írásokat, blogokat, fórumokat, szociális riportokat, tájékoztatást új projektekről, eseményekről, valamint személyes történeteket az átalakulás folyamatairól.

Ha Peer Gynthez hasonlóan tanulmányozni kezdjük a hagyma rétegeit, a héjakat egymás után lehántva egymásról, akkor megállapíthatjuk, hogy a hagymának mégiscsak van közepe – nem egy mutatós, szilárd mag, hanem egy jelentéktelen, szerény, puha képződmény, mindazonáltal a hagyma közepe létezik. Ha ezt a hagymát biológiai létünk szimbólumának tekintjük, akkor létünknek a hagyma közepén elhelyezkedő alapproblémája az, hogy miként vagyunk képesek gondoskodni az ételmünkről. A kérdés első fokán megkerülhetetlen. Környezetvédő mozgalmak és szociális mozgalmak egyaránt állandóan ebbe ütköznek bele. Nem véletlen, hogy a Transition csoportok számára is ez a központi kiinduló kérdés.

„Aki az olaj fölött rendelkezik, az uralja az országokat, aki az ételmet birtokolja, az uralkodik az embereken” – mondta Henry Kissinger még 1970-ben. Kérdés, hogy mennyi az az olaj és mennyi az az étel, ami rendelkezésre áll ma. Az olaj fogyasztása, drágulása sokakban apokaliptikus víziókat kelt, de szépszámmal vannak már olyanok, akik egy érdekes csavarral gondolatban továbbviszik Kissinger mondatát a pozitív tartomány felé. Ők azt mondják, hogy ha kevesebb olaj fog rendelkezésre állni, akkor kevésbé teljesülhet, hogy az étel birtoklásával lehessen uralkodni az embereken. És ez nagyon jó dolog, mert így további örömteli változásoknak is elébe nézhetünk. Csak arra kell vigyáznunk, hogy azokat a kérdéseket találjuk meg, amelyek valóban válaszra érdemek. Erről szól az angliai Totnes városában Rob Hopkins és Naresh Giangrande által elindított, majd nemzetközivé terebélyesedő világszerte elterjedt Városi Átmenet Mozgalom (Transition Towns Movement) is. (Magyarországon a mozgalom nevét fordították Átalakuló Városoknak és Zöld Városoknak is. Az egyértelműség kedvéért a mozgalmat a továbbiakban Transition Mozgalom néven említjük.)

A Transition kezdeményezések tapasztalatai világszerte azt mutatják, hogy mindig a helyi ételmiszer-termelés, az ételmiszer-önellátásra való törekvés körül épülnek fel az elsődleges közösségek, melyek a későbbiekben bővítik céljaikat, differenciálódnak. Ezen a területen lehet a leggyorsabban a legtöbbet tenni a gazdasági függetlenség, az energiafelhasználás csökkentése és a környezet állapotának javítása érdekében, s itt a legerősebb a közösségszervező motiváció.

Többnyire ott jön létre valódi alulról épülő szerveződés, ahol a helyi ételmiszer-termelésnek mozgalmoszerű hagyományai vannak. Rendkívül szoros a kapcsolat a helyi önellátás gondolata és az önszervezés gyakorlata között – szinte azt mondhatjuk, hogy feltételezik egymást. Helyi ételmiszer-ellátásra való törekvés valamilyen szinten mindig is létezett, de mozgalmaként világméretben az 1990-es évek óta erősödött meg. Ma a „locavore” („helyi ételt evő”) szó a New American Oxford Dictionary hivatalos szava. Nyugat-Európában, Észak-Amerikában, több dél- és közép-amerikai országban, Ausztráliában, Új-Zélandon, Japánban vagy

Indiában, ahol a „locavore” mozgalom elfogadottabb, értelemszerűen nyitottabbak a Transition kezdeményezések iránt, mint például Kelet-Európában.

A mozgalom megerősödését elősegítette egy olyan időszak, amikor Nagy-Britannia rendkívüli körülmények között rendkívüli kérdésekkel kényszerült szembenézni. Pontosan azokkal a kérdésekkel, amelyeket a Transition már évekkorábban felvetett, válaszokat keresve a megoldásukra.

Képes-e Nagy-Britannia ellátni magát élelemmel?

Azt gondolhatnánk, hogy ez teljesen értelmetlen kérdés egy olyan fejlett civilizációval büszkélkedő országban, mint az Egyesült Királyság. Bár a CIA statisztikája szerint az importfüggő Nagy-Britannia csak 60%-ban tudja élelmiszer-önellátását megvalósítani, mégis amíg a szupermarketek választéka kielégítő – ritka kivételektől eltekintve –, senki nem érez indíttatást, hogy a gyakorlatban foglalkozzon a kérdésben rejlő elméleti problémával.

Történhet azonban, hogy az elméleti probléma egyszerre gyakorlativá válik és érzékelhető repedések jelennek meg a mindennapi élet biztonságának burkán. Ilyen repedést okozott a 2010-es téli energiaválság, amikor is kiderült, hogy „civilisation is only 3 meals deep”: vagyis a szupermarketekben csak 3 napra elegendő élelmiszert tárolnak. Azok a települések, ahová nem érkezett meg az élelmiszer utánpótlása, annyira súlyos gondokkal küszködtek, mintha háborús blokád sújtotta volna őket. Voltak azonban olyan városok, ahol ezen a fagyos télen is folyamatosan megtalálható volt minden fontos termék a helyi élelmiszerpiacon, miközben a helyi szupermarketek üresen álltak. Ezek a Transition-városkák a jelek szerint nem csak az energiaválság okozta fennakadásoktól és az élelmiszerimporttól, hanem Nagy-Britannia központi belkereskedelmétől is észrevehető mértékben függetlenedni tudtak – elveikben és gyakorlati működésükben egyaránt.

Gyakorlativá váló elméleti kihívások: az éghajlatváltozás és hogy mi lesz az olaj után

2010 kemény telén, mikor iszonyú mennyiségű hó vált jéggé, kezdett befagyni a tenger, s az emberek mindennap mínusz 20 fokot meghaladó hidegben dideregtek, az enyhébb atlanti éghajlathoz szokott britek saját közvetlen tapasztalataik alapján képet alkottak arról, hogy mit jelent az éghajlatváltozás fogalma. Skóciában már decemberben bezárták a benzinkutak egyharmadát és a működő kutaknál jelentősen megnőtt a benzin ára; az ingázó dolgozók nem jutottak el munkahelyükre; egymás után

törölték a járatokat a Heathrow repülőtéren; a hiányos választékú szupermarketekbe nem tudtak élelmiszer-utánpótlást szállítani; a National Grid, a nagybani országos energiaelosztó cég korlátozta, több területen teljesen leállította az ipari üzemekbe, erőművekbe irányuló földgázszállításokat; számos helyen súlyos gondot jelentett a fűtés és világítás biztosítása. Ekkor a britek jelentős része tisztázta magában a Peak Oil fogalmát és gyakorlati jelentését. Ez a fogalom az olajhozamcsúcs utáni állapotot jelöli, mikor az egyre fogyatkozó készletek, az egyre dráguló kitermelés miatt már nem áll többé rendelkezésre olcsó energia. (A szókapcsolatot pontosan magyarra fordítani csak hosszú körülírással lehetne, ehelyett egyszerűen „olaj után”-t mondunk.)

2010-ben az emberek látták azt is, hogy ahol már napirendre tűzték az olaj utáni állapotra való gyakorlati felkészülést – a megváltozott körülmények között is fenntartható életmód kikísérletezését –, ott jobban boldogulnak. Ahol már beindult és megerősödött a helyi közösség által támogatott mezőgazdaság (community-supported agriculture, CSA), ahol jól működő helyi piac van, közösségi tulajdonú helyi pékség működik, ott a rendkívüli helyzetben is van élelem. Ahol maga a közösség rendelkezik az alternatív energia felhasználásával működő közművekkel, nagyobb energiabiztonságot élvez mindenki, mint azokon a területeken, ahol a központi szolgáltatóktól függ az energia. Ahol a közösség rendelkezik az energiával, ott nem kell felfüggeszteni az iskolai tanítást és a háztartások sem szenvednek az energiaellátás fennakadásaitól. Ahol az emberek helyben, a helyi gazdaságban dolgoznak és nem ingáznak más településekre, ott folyamatos a munka, mert nem kell fagyos téli utakon hosszú kilométereken át vergődni a munkahelyig.

Válasz a kihívásokra: helybeni szemlélet és rugalmas alkalmazkodás

Nagy-Britannia kemény téli megpróbáltatásai hatásos illusztrációként szolgáltak a Transition Mozgalom hasznosságának bizonyítására a lakosság körében. Sokan kezdték úgy gondolni, hogy igazolódott a mozgalomnak az a tétele, hogy az elméletiből gyakorlativá váló legfőbb kihívás az éghajlatváltozás és az „olaj után” (a Peak Oil), s a megfelelő válasz erre a helybeni szemlélet (relokalizáció) és a rugalmas alkalmazkodás (resilience). Minél távolabbról szállítják az élelműnket, annál bizonytalanabb, hogy megkapjuk-e, jobb ezért, ha mi termeljük meg magunknak. Ugyanígy bizonytalanává válhat az életünk, ha távoli szolgáltatási rendszerektől függ az energiaellátásunk. Jobb, ha helyi erőművekkel rendelkezünk stb. A megoldás tehát egy komplex, a legalapvetőbb szükségleteket saját forrásaiból kielégítő helyi gazdaság, helyi termelés és szolgáltatás kialakulása lehet. A „rugalmas alkalmazkodás” fogalma lényegében az ehhez kapcsolódó életmód gyakorlatát jelenti, mely – miközben csökkenti a szükséglet-kielégítés feleslegesen kiterjedt ipari

háttérét, energiaigényét, környezetromboló hatásait – minőségileg más: közösségi. Az egyén nem kiszolgáltatott, magányos harcos a bizonytalan, kiszámíthatatlan világban, hanem másokkal együtt – ezért nagyobb eséllyel – védekezik annak fenyegetései ellen.

A Transition Mozgalom deklaráltan gyakorlati, a közvetlen részvételen nyugszik és teljes mértékig nyitva áll mindenki számára. Szándékosan tartózkodik attól, hogy elméleti vitafórum legyen, mert ezzel óhatatlanul együtt járna bizonyos fokú kirekesztés. Ugyanakkor egyszerű, praktikusan alkalmazható négy fogalomra (éghajlatváltozás, „olaj után”, helybeni szemlélet, rugalmas alkalmazkodás) alapozott elméleti váza mögött impliciten komplex, teoretikus szinten is súlyos problémákra keresi a választ. Az egyik ilyen kérdés: „növekedni vagy nem növekedni”.

„Van-e élet a növekedésen túl?”

Korunkban eszmény a GDP növekedése a nemzeti szinten, az értékesítés és a nyereség a vállalkozások szintjén, a GDP és a profit túlnyomó prioritása a gazdasági és politikai szemléletben. A Transition Mozgalom szembehelyezkedik azzal a nézettel, hogy a növekedés megéri azt az árat, amit meg kell érte fizetni. Az általa hivatkozott Tim Jackson professzor szerint szükséges újradefiniálni a jólét fogalmát, mivel annak a GDP-nél jobb jelzői az olyan mutatók, mint az oktatás színvonala, a méltányosság, a boldogság. (A honlapon szó esik „poszt-növekedés” nemzetekről.) Időszerűnek tartja a mennyiségi növekedésről a minőségre történő átállást.

Korunk világgazdaságának működési dinamikáját alapvetően az adja, hogy mind több és több energia kitermelésével egyre fokozottabban igyekszik emelni a termelés volumenét. A termelés felturbózott kapacitása azután megköveteli az energia kitermelésének és felhasználásának további fokozódását. Ez a növekedésen alapuló rendszer logikailag zárja ki a takarékoságot. Mivel gazdasága nem képes a növekedést kikapcsolni a működéséből, az energiakészletek csökkenésével, drágulásával elkerülhetetlen működési zavarok lépnek föl.

A rendszer beépített eleme, hogy a profit maximalizálása érdekében a termelés helye elválik az értékesítés és felhasználás helyétől. Ennek a folyamatnak az eredményét jellemzik úgy a Transition Mozgalomban, hogy létrejön egy szállításra és közlekedésre alapozó gazdaság. Globális méretekben távolodik el egymástól, sok-sok ezer kilométerre, a termelő és a fogyasztó, egyre nagyobb távolságokra kell szállítani a terméket, földön, vízen, levegőben. A nagy távolságra történő szállításokon belül is a legkárosabb, legpazarlóbb az élelmiszerek, s általában a mezőgazdasági termékek szállítása.

A termelés és a fogyasztás helyszínének regionális szétválása miatt a munkahelyek messzebb kerülnek a lakóhelyektől. Egyre többet kell köz-

lekedni, ami további energiapocsékolással jár együtt. A hivatkozott adatok szerint a kitermelt olaj mintegy 70 százalékát fordítják ma szállításra és a közlekedésre (Magyarországon ez 90 százalék), miközben ezek költségei rendületlenül emelkednek. (Az elméleti kritikánál tehát kézzelfoghatóbb a gyakorlati következmény: olcsó energia nélkül megáll a gazdasági növekedés és nem alapozhat a gazdaság a szállításra.) Az erőltetett tömegtermelés, a szállítás és a közlekedés burjánzása ugyanakkor nagyon nagy mértékben felelős a légkör, a talaj, a vizek szennyezéséért és az éghajlatváltozásért. Ezért nagyon hasonló a válasz az éghajlatváltozás és az „olaj után” kihívásaira.

Az éghajlatváltozás és az „olaj után” probléma hatásai már ma is nyilvánvalóan, dokumentálhatóan érzékelhetőek a Glóbusz lakóinak életében. A Transition Mozgalom megpróbál a hosszú távú túlélés érdekében alkalmazkodni ezekhez a kihívásokhoz. Folytathatatlannak látja a jelenlegi életformát, mely arra az illúzióra épül, mintha korlátlan mennyiségben állnának rendelkezésre olcsón kitermelhető és olcsón értékesíthető fosszilis energiakészletek.

A Transition Mozgalom ezeknek az elméleti ellentmondásoknak a megvilágításával indokolja a maga legfőbb vonalaiban egyértelmű gyakorlati célkitűzéseit, melyek lényege: csökkentjük az energiaszintet, ne szállítsunk, ne közlekedjünk fölöslegesen, helybeni munkával, helyi forrásokból elégítsük ki az alapvető szükségleteket. El lehet érni, hogy a közösség ne függjön az egyre dráguló olajtól; a központi ellátórendszerek sűrűsödő technikai problémáitól; a globális ellátás kiszámíthatatlanságától (amelyben természeti, gazdasági és politikai okok egyaránt közrejátszanak – fennakadásokat, kimaradásokat és hektikus, spekulatív áringadozásokat okozva).

Elsődleges kérdés az élelem és energia biztosítása a közösség számára. De a helyi élelmiszer és energia mellett az is fontos, hogy a közösségen belül legyen olyan csoport, amely a műszaki cikkekre összpontosítja a figyelmét. Nem érdemes olyan cikkeket beszerezni, melyek alkatrészeit nem lehet helyben pótolni, ha meghibásodtak. Voltaképp a kereskedőnek és a vevőnek is az az érdeke, hogy minél kisebb szállítási költséggel, minél közelebről érkezen a termék, s helyben legyen megoldva a javítás és az alkatrészellátás. Ha viszont egy meghatározott termék esetében ez semmiképp nem elérhető, akkor az esetek többségében lehet találni valami más, köztes technikai megoldást, ami helyettesíti az adott terméket. A köztes technika megvalósításához pedig gyakran olyan készségek és ismeretek is szükségesek, melyek már elfeledett, régi szakmákat elevenítenek fel a mai kor újításaival kombinálva. A műszaki cikkek beszerzésénél a tartósság és a megbízhatóság szempontjait próbálják érvényre juttatni az eldobó mentalitással szemben. Ezekben a közösségekben mindenütt található törekvések a használt cikkek cseréjére.

A brit kormány egyes megnyilatkozásai látszólag egybecsengenek a Transition Mozgalom elképzeléseivel. Például kormányzati tervezetek láttak napvilágot arra vonatkozóan, hogy az import mérséklése érdekében bővíteni kell Nagy-Britanniában a mezőgazdasági termelésbe vont területeket. Rob Hopkins, a mozgalom alapítója viszont arra hívja fel a figyelmet, hogy ebben a tervezetben nincs szó a lényegről: a városban és környékén megtermelt mezőgazdasági javakból végül mi az, ami – a helyi lakosok szükségletének kielégítésére – ott maradhat helyben. Mivel a brit kormánynak erre nincs világos válasza, ezért a totnesiek kénytelenek saját kezükbe venni a saját ellátásuk ügyét. Nem igazán bíznak abban, hogy a nemzetgazdaság oltalmazó ereje megvédi őket a globális gazdaságtól.

Totnes nem teheti meg, hogy – a saját boldogulása érdekében – ne alkalmazkodjon a világban és Nagy-Britanniában tapasztalt környezeti, gazdasági és társadalmi válsághoz. De a rugalmas alkalmazkodás a káros külső környezeti, gazdasági, társadalmi behatásokkal szembeni ellenállást is jelent – bárhonnan származzanak azok. Totnesnek egyaránt meg kell védenie alapvető életfunkcióit a természeti katasztrófák, a nemzetközi pénzüzetek vagy a brit kormány fenyegetéseitől.

A léptékekről

Szokás arra hivatkozni, hogy minél nagyobb egy rendszer, annál függetlenebb. Hogy minél nagyobb rendszereket sikerül létrehoznunk, annál jobb eséllyel oldjuk meg az emberiség nagy problémáit. Ez bizonyos vonatkozásban így is van (pl. Glóbusz méretű környezeti egyensúly nélkül a helyi sincs biztosítva), de nem minden esetben és nem minden területen. A kegyetlen brit tében élelmiszer nélkül maradt szupermarketek példája azt mutatja, hogy egy nagyobb rendszer működésében bekövetkező fennakadás széles körű kiszolgáltatottsághoz vezethet. És minél nagyobb a rendszer, annál súlyosabb következményekkel jár az összeomlása. A tapasztalatok szerint mind a globális gazdaság, mind a brit nemzetgazdaság csak elég korlátozottan képes az alkalmazkodásra. Nem meglepő, hogy Totnes még Nagy-Britanniába, közvetlenül a brit kormány fennhatósága alá sem akar betagozódni, hanem – amennyire lehet – a saját léptékénél marad a közösségépítésben és a szükségletek kielégítésében.

De mekkora legyen pontosan ez az együttműködő közösség? Milyen legyen a lépték? Gyakorlati szempontból talán az a legfontosabb, hogy a közösség ne legyen olyan kicsi, hogy ne tudja az erők megsokszorozásával segíteni az egyéneket, ugyanakkor ne legyen olyan nagy, hogy már ne tűnjön föl a közösség többi tagjának, ha valaki valamilyen okból esetleg teljesen élelem nélkül marad.

A lépték kialakítása nagyon nehéz és nagyon fontos probléma. Ha egy város közepén lakunk, értelemszerűen kevesebb lehetőségünk van az élelem előállítására. Ezért előnyös megújított formában visszatérni az egykoron működő „város és vidéke” formációhoz. Jelenleg a Transition kezdeményezések között találunk kisvárosi csoportokat, farmokat, nagyvárosi negyedek hálózatát és egy egész nagyvárost átfogó hálózatokat egyaránt. A szerveződés továbbfejlesztésében a cél nem a csoport létszámának hólabdaszerű növelése, hanem újabb és újabb csoportok kialakulásának az indukciója, s a csoportok hálózatos kapcsolódásainak az erősítése. A mozgalom terebélyesedésének az a tendenciája, hogy az érzékszervekkel felfogható, emberi léptékű, s ugyanakkor egymással szüntelenül kommunikáló, tapasztalatcserét folytató közösségek világméretű hálózatává váljon.

Kik a cselekvő alanyai ezeknek a változásoknak? Mindazok, akik elfogadják a helybeni szemlélet fontosságát, s tevékeny részt akarnak venni a gyakorlati megvalósításában. Találkozunk érdekes személyes „Saulus-Paulus” történetekkel. Peter Russel Ausztráliában egy nagykereskedelmi láncnál dolgozott. Eredetileg azért érkezett Új-Zélandra, hogy megszervezze az élelmiszerek Ausztráliába irányuló exportját, de két dolog eltérítette ettől a szándékától. Egyrészt egyre jobban kezdett kötődni Waiheke szigetének meghitt, összetartó közösségéhez, ahol letelepedett. Másrészt a 2008-as élelmiszer-világválság idején több szakértő barátjával együtt arra a következtetésre jutottak, hogy az élelmiszerek termelésének és elosztásának agráripáron és exporton alapuló paradigmája – „az egész világ egyetlen farm” szemlélet – fenntarthatatlan. Peter Russel végül a helyi élelem elkötelezett hívévé vált, megalapította az OOOBY (Out Of Our Own Backyards – „saját kiskertünkől”) nevű „társadalmi vállalkozást”. Aki némi fölösleget termel a kertjében és zsebpénzhez akar jutni, attól eljuttatják a terményt közvetlenül a helyi élelemre igényt tartó fogyasztóhoz. Az OOOBY ma már helyi pénzt is használ.

Kulcskérdés: a közérthető kommunikáció

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kölcsönös együttműködést megvalósító közösség tagjai egyre többfajta kapcsolatba kerülnek egymással, s épp ennek következtében egyre biztosabban számíthatnak egymásra. Ez azért lehetséges, mert a kommunikáció egyszerű, világos, egyértelmű – nincsenek belterjes utalások, célzások, nincs kettősbeszéd.

A Transition Mozgalom egyes belső kritikussai szerint több marxista szellemű elméleti ismeretterjesztést kellene nyújtani, be kellene számolni neves baloldali személyiségek vitáiról. Hopkins válaszként a Stoke Newington-i csoport egyik alapítójának, egy nehéz körülmények között élő fekete nőnek a szavait idézi. Ez a fiatalasszony annak idején több „baloldali elméleti ismeretterjesztést” is meghallgatott. Így emlékezik

erre: „Nem éreztem úgy, hogy sok olyan ember van közöttük, mint én... Emlékszem, a gyűléseken a szónok mindig legalább 15 percig fosta a szót... Úgy találtam, hogy nehéz megtalálni a hangot velük.” Megengedhetetlen, hogy a mozgalom csupán az elméletileg csiszoltan fogalmazó fehér középosztályt tudja megszólítani – hangsúlyozza Hopkins. A szegények a Mozgalom témáit a mindennapi írásban keresztül érzékelik, s akkor fogadják el céljait, ha ezek számukra felfogható módon nyernek kifejeződést.

Ténylegesen csak az a közösség tud a körülményekhez alkalmazkodni, amelyik a legszegényebb tagjait sem engedi kihullani – mivel ez a közösség egészét gyengítené –, hanem a legelesettebbeket is bevonja az alkalmazkodás kialakításának folyamatába. A jelenlegi gyakorlat szerint a legszegényebbek szívesen és gyorsan bekapcsolódnak például olyan Transition tevékenységekbe, mint városi közösségi kertek művelése önellátás céljából, használt cikkek cseréje vagy az épületek, nyílászárók szigetelését segítő programok. Ilyen tevékenység a szolgáltatások cseréje is. A tapasztalatokkal ellentétes viszont az a felfogás, amely szerint önkéntes munkát csak a szociálisan érzékeny, „tudatilag fejlett” fehér középosztály tagjai szoktak végezni. Csupán arról van szó, hogy az ő munkájuk jobban előtérbe kerül, jobban látható. Ha általánosságban a pénzforgalom nélküli szolgáltatásokat tekintjük önkéntességnek, akkor ebben az alacsony jövedelmű színes bőrűek vezetnek – állapítja meg egy tanulmány. Az ő körükben fordul elő gyakrabban, hogy ingyen vigyáznak a szomszéd gyerekére, bevásárolnak idős betegeknek vagy kalákában együttműködnek egy ház felújításánál.

A mozgalom nem elméletieskedő, hanem közérthetőségre, egyszerűsége törekvő kommunikációjával is magyarázható, hogy a beszámolóik szerint a résztvevők közül csak kevesen szeretnek az éghajlatváltozásról vagy a kőolajforrások kimerüléséről vitatkozni. Inkább történeteket mesélnek a saját élményeiről: arról, hogy milyen izgalmas volt számukra a mozgalomban végzett valamelyik közös tevékenység.

Stratégiai szemlélet

Az eddigiekben megmutatkozott, hogy a Transition Mozgalomra a komplex látásmód, ezért a hosszú távú, stratégiai gondolkodás a jellemző. „Létfontosságú, kulcsfontosságú a stratégiai döntéshozatal, ami lehetővé teszi, hogy az erőfeszítések ne elszigetelten történjenek” – nyilatkozik az egyik szereplő.

A mozgalom alapítója elmondja, hogy 17 éves kora óta vesz részt környezetvédő akciókban. 24 éves volt, mikor Bristol környékén tüntetett egy összekötő út építése ellen, mely keresztülvágott egy dombot (mintegy leszelt belőle egy darabot), elpusztítva a növényzetet, rongálva a talajt, megbontva a táj harmóniáját. Mindezt azért, hogy az ingázók kicsit rövi-

debb idő alatt érjenek be a munkahelyükre. Hopkins az egyik megmozduláson megfigyelte, hogy az építőtársaság a környék alacsony jövedelmű rétegeiből toborozza a maga biztonsági embereit. Szóba elegyedett az egyikkel és megkérdezte, hogy miért teszi ezt, miért védi az útpépítőket a környezetvédők ellen. „A családomért teszem, mi másért” – mondta a biztonsági őr. „Én is a családomért teszem, mi másért” – válaszolt Hopkins. Ez volt számára az a maradandó élmény, mely arról győzte meg, hogy nem vezet eredményre sem az olyan környezetvédő tevékenység, sem az olyan szociális mozgalom, melyek egymással versenyeznek, s nem feloldják, hanem fokozzák a társadalmi megosztottságot. A környezetvédelem ügye elválaszthatatlan a szociális mozgalom ügyétől. A Transition sajátossága nem az, hogy fölfedez egy-egy problémát, hanem hogy együtt kezeli azokat.

Átmenet és politika („Ez egy forradalom – nem fegyverek által”)

A Transition Mozgalom a politikai aktivitásnak a hagyományostól egészen eltérő értelmezést ad. Kinyilvánítja, hogy egyáltalán nem kíván a helyi hatalom kérdéseivel foglalkozni. Ehelyett arra akarja ösztönözni az egész helyi társadalmat, hogy alkalmazkodóbbá, életképesebbé váljon a gazdasági, társadalmi és környezeti kihívásokkal szemben. Arra, hogy az emberek vegyenek részt minden olyan tevékenységben, mely elősegíti a helyi közösség sokoldalú alkalmazkodását, boldogulását, s ezen keresztül saját boldogulásukat is.

A Transition gyakorlati mozgalom, és a Hálózat honlapja is elsősorban szervezési kérdésekkel és az összegyűjtött gyakorlati tapasztalatokkal foglalkozik. „Hivatalos” ideológia nem létezik – egy önkéntesen, alulról szerveződő mozgalomnál nem is lehet. Mégis: a honlap bőségesen tartalmaz társadalmelemző teoretikus írásokat és hozzájuk kapcsolódó hozzászólásokat, elméleti vitákat. A különböző írások szemlélete nem egységes, de a nézeteltérések viszonylag szűk keretek között mozognak.

Nem meglepő, hogy az írások kritikusan viszonyulnak a fennálló társadalomhoz, hiszen a mozgalom pusztán léte már önmagában is a meglévő rendszer kritikája. (Mint olvasható: „a kapitalista modernség kritikája”). Kiindulópont: a tőkés rendszer a rövid távú többlet érdekében feláldozza a fenntarthatóságot. Adósságalapú gazdasági növekedése csak a társadalmi rentabilitás és a környezeti rentabilitás ellenében, azok rovására tud érvényesülni, megvalósulni. „A kapitalizmus nem sikerült” – hangzik egy hivatkozott cím. Helyébe a Transition Mozgalom új világot akar: fenntartható jólétet. Élelmiszer- és energiabiztonságot, az éghajlat biztonságát. A felgyülemlett ipari hulladék veszélymentes kezelését. A kockázatos technológiát alkalmazó létesítmények leépítését. A szűkös forrásokkal való méltányos gazdálkodást.

Az elméleti írásokban megmutatkozik a mozgalom által követett politikai taktika. Előre látható, hogy az adóalap csökkenése miatt a meglévő társadalmi intézmények belátható időn belül nem lesznek képesek ellátni a feladataikat és összeomlanak. Feladataik átvételére addigra újaknak kell készen állni. Ezért a Transition Mozgalom békés átmenetben gondolkodik: megpróbál a fennálló rendszerrel való nyílt konfrontáció nélkül párhuzamosan működő gazdasági és társadalmi intézményeket kiépíteni. „Ez egy forradalom – nem fegyverek által” – jellemzi egy írás a mozgalmat a teoretikus Gary Snyder szavaival.

Na és az önkormányzatok?

A Transition városok az önkormányzatokhoz általában barátságos távolságtartással viszonyulnak. Mindig van egy B tervük az önkormányzati tervekhez képest. Akkor próbálnak csak valamilyen közvetlen partnerséget kialakítani az önkormányzattal, ha a Transition kezdeményezések önszerveződés útján már kellően megerősödtek. Kifejezetten tartózkodnak attól, hogy önkormányzati támogatásokat fogadjanak el az induláshoz. Viszont ha a helyi élelem témája már elég népszerű, támogatott és elterjedt a városi lakosság és a termelők körében, akkor megpróbálják közösségi nyomással rávenni az önkormányzatot, hogy adjon finánciális kedvezményeket a tudatosan helyi élelmet felhasználó üzleteknek, s hogy ösztönözze a kórházakat is arra, hogy ilyen irányban alakítsák át az étkeztetést. Hogy ne fejlesszen az önkormányzat ötletszerűen egyes önkényesen kiragadott területeket, hanem a közösség által kialakított fejlődési irány kibontakozását segítse – vagy legalább ne akadályozza.

Gyakorlatiasság és képzelet

A jelenlegi társadalmi rendszer bírálatára gyakori a következő reagálás: „Rendben, de van jobb? Könnyű úgy kritizálni, ha nem mondják meg, hogy mi lehetne helyette.” Erre a hiányérzetre a *Nagy Átmenet* című könyv úgy reagál, hogy fiktív tudósítást közöl egy prognosztizált jövőbeni állapotról. Nevezetesen felvázolja, hogy milyen lehet az élet harminc év múlva. Részben ehhez hasonló történik a Transition Mozgalomban is: különböző helyi csoportoknál hol 2020-ig, hol 2050-ig stb. előre tekintő hipotézisek körvonalazódnak a gyakorlati tevékenységet orientáló céllal. A fő indíttatás: lélektanilag előnyös belegondolni, elképzelni, hogy belátható időn belül nagyjából hova szeretnénk eljutni.

Az átmenet egy új életforma felé pszichológiailag is próbatételt jelent. Ez természetes, hiszen megszokott mindennapi beidegződések sorát kell elhagyni és helyettük újakat kialakítani. A közösség tagjai ebben segítik egymást. Egy új-zélandi ökopszichológus egyenesen úgy fogalmaz,

hogy a változásokhoz való pszichikai alkalmazkodás csak akkor lehet sikeres, ha társadalmi-közösségi vállalkozásként veszünk részt benne. A cél mindig a helyi közösség erősítése. A helyi közösség erősödésének mellékterméke, hogy gyengíti a kapitalista struktúrákat.

A Transition kezdeményezések kiemelt figyelmet szentelnek a közösségen belüli kommunikáció, problémamegoldó képességek, konfliktuskezelés, konszenzuseresés, kreatív együttműködés fejlesztésére. Erre mindenekelőtt azért van szükség, mert a mozgalom eredendően befogadó jellegű, így a szociológiailag és lélektanilag legkülönbözőbb beállítottságú és tulajdonságokkal rendelkező egyének egymásra hangolódására van szükség. A közösség mindenkit vár, aki tevékenyen részt akar venni a helyi társadalom, a helyi gazdaság életében.

A befogadást nem úgy tekintik, mint szükséges rosszat, valamiféle kompromisszumot, hanem mint alapvető értéket, hiszen minél sokszínűbb a közösség, változatosabb az összetétele, annál nagyobb az esélye, hogy alkalmazkodni tud a felmerülő nehézségekhez és a váratlan helyzetekhez. A változatosság minden formában fontos: szociális helyzet, iskolázottság, kulturális attitűd, nemzetiség, vallás, foglalkozás, érdeklődés, életkor, nem, családi helyzet stb. egyaránt idetartozik. A csoportok képződése kezdettől úgy indul, hogy összefogja ezeket a különbözőségeket.

A Transition közösségekben a megalakuláskor olyan tematikus csoportok jönnek létre, amelyek – minden elméleti vitát mellőzve – azonnal megkezdik a gyakorlati működésüket. Legjellemzőbb módon olyanok, mint helyi élelmiszer, energia, közlekedés, építés, oktatás (szakképzés, gazdálkodási tanfolyamok), hulladékkezelés, csereköri, időbankok, helyi pénz, közösségre támogatott szolgáltatások, kézművesek, illetve művészek közösségei. A kiindulópont mindig egy közösen elfogadott, megvalósítandó konkrét feladat, melyből később más konkrét feladatok következnek. Ugyanakkor a mozgalom egészére jellemző, hogy egyidejűleg folyik az alacsonyabb energiaszintű világ felé való átmenet – helyi adottságoknak megfelelő – folyamatos tervezése (a szükséges módosulásokkal) és a megvalósítás. A tervek tehát valójában közösen kialakított elképzelések (ún. „energiacsökkentési akciótervek”) arról, hogy milyen életformára törekszenek. Ha sikerül kialakítani olyan pozitív jövőképet, ami valóban a mindennapi élet lehetőségeit veszi alapul, földhözragadtan gyakorlatias és konkrét, akkor könnyen beindulnak a különböző közösségi kezdeményezések.

A helyi közösség életének tervezése szorosan kapcsolódik a permakultúra gondolatához. Eredetileg a permakultúra szűkebb értelemben vett mezőgazdasági fogalom volt, olyan organikus (agroökológiai szemléletű) gazdálkodási módra alkalmazták, mely nem használ olajfüggő műtrágyákat, növényvédő szereket, s kicsi a munkagépigénye. Ma már tágabb értelemben használják a fogalmat, magában foglalja a gazdasági életet is, mint az ember élőhelyének biztonságos fennmaradását

szolgáltató összetevőt. A Transition gondolatvilágában fontos permakultúra-alapú tervezés a gazdálkodás valamennyi elemét (növény, állat, építmény, domborzat, táj, és vízrajzi adottságok) egységes ökológiai rendszerré szerkeszti össze, amelyben az előre megtervezett módon létrejövő és szükség esetén módosuló kapcsolathálózaton keresztül az egyes elemek produktivitása, használhatósága javul, a ráfordítás csökken. Maga az ember a rendszer része, tehát a permakultúra egyben emberi élőhelyeket is teremt. Voltaképp ezen az alapon dolgozzák ki például, hogy egy településen milyen stratégiailag fontos infrastruktúra kell annak a biztosításához, hogy képes legyen rugalmas alkalmazkodásra és önálló működésre. Itt is első helyen áll a legalapvetőbb szükségletek kielégítésének megtervezése: élelem, lakás, ruházkodás, energia, oktatás, helyi közlekedés stb. Hogy milyen foglalkozásokra van szükség ehhez a településen, mi ennek az épületigénye stb. Hogy miképpen oldható meg ezeknek a tevékenységi területeknek az egymással összhangban való működése. A Transition csoportok lényegében mindezekhez a konkrét témákhoz kapcsolódnak: a feladatok megoldását a helyi közösségen belül keresik.

Nem minden „energiacsökkentési akcióterv” olyan részletes, mint például a kinsale-i vagy a totnesi. De mindegyik helyi gazdaság, helyi társadalom jövőképében rendre ugyanazok a témák bukkannak elő és kapcsolódnak egymáshoz. Ezekben a használaton kívüli földterületeket (kőztük az elhagyott ipari területeket) alkalmassá teszik élelmiszer-termelésre. A várost a közösségileg támogatott mezőgazdaság rendszerében működő farmokkal veszik körül. Igyekeznek régi, őshonos növényeket is termesztetni, használni a különféle gyógynövényeket és egészségesen táplálkozni.

Az olaj utáni korban a fenntartható, önálló és alkalmazkodó helyi gazdaság megerősödésével – úgymond – új szakmák képviselőinek munkájára is szükség lesz. Bővül azoknak a száma, akik kifejezetten a helyi közösség alkalmazásában állnak. Az elképzelések szerint a 2020-as évekre az alapvető ökológiai elvek mentén szerveződik újjá az oktatás. Az iskolák maguk válnak a fenntartható rendszerek modelljévé, nem termelnek szemetet és energiahatékonyak. A fiatalok elsajátítják az élelmiszer-termelés, a lakhelyépítés és az önfenntartás alapvető készségeit. Arra törekszenek, hogy minden iskolának legyen saját kertje és a menzai étkezésre szolgáló élelem legnagyobb részét ott állítsák elő.

A 2020-as évek jövőképében az energia túlnyomó része tizmföldes körzeten belülről származik. Igyekeznek a közösség által finanszírozott helyi erőműveket létrehozni. A helyi adottságoknak megfelelő megújuló energiaforrásokat is integráló energiahálózatban gondolkodnak. Az energiatakarékossághoz kapcsolódó fontos terület a házépítés, azon belül is az emberléptékű méret. Megnövekszik a tájolás, a Nap melege, a szigetelés kínálta lehetőségek kihasználása. Előterbe kerül a helyben található anyagokkal, a természetes anyagokkal való építkezés (kevesebb vegyszer alkalmazása), a helyi mesterek foglalkoztatása.

A helyi gazdaság megerősödésével arra lehet számítani, hogy egyre kevesebben fognak ingázni és egyre kevesebb termék utazik nagy távolságokba. Ezáltal csökken a forgalom az utakon, javul a levegő minősége. A már jelenleg is szorgalmazott közlekedési eljárások előtérbe kerülésével számolnak: vasúti szállítás, közös autó- és teherautó-használat, kerékpár. A Transition Mozgalom fontos törekvése egy egészségesebb, természetközelibb, harmonikusabb, kevesebb stresszel járó életmód megvalósítása. Minél meghatározóbb egy ilyen életmód, annál kevesebb a testi-lelki károsodás, annál kevesebb a beteg. Ebben az esetben csökkenő egészségügyi ellátásra és gyógyszerre van szükség.

Főleg angolszász országokban az utóbbi időkben divatba jöttek a lakás-, föld- és kertmegosztás különböző formái. A feltételezések szerint ki fog teljesedni a „megosztás gazdasága” (sharing economy): „nem kell, hogy mindenkinek legyen saját háza, autója vagy egyáltalán bármije. Amink van, osszuk meg egymással”. A San Francisco környékén ma is működők mintájára elterjednek a helyi „eszközkönyvtárak”. Ezek olyan közösségi fenntartású, nagy választékot kínáló kölcsönzők, ahonnan gyermekjátékoktól kezdve elektromos szerszámokig, növényi magvakig, targoncától kerékpárig, gépkocsiig gyakorlatilag minden fontos szükségleti cikket lehet kölcsönözni vagy kapni – meghatározott feltételek betartásával – a közösség tagjainak. Szabályozottan, szívességi alapon működnek az időbankok, melyek nyilvántartják, hogy a közösség tagjai milyen munkák elvégzését kínálják, illetve igénylik, és ténylegesen milyen munkákat végeztek el egymás számára. Minden felkínált szolgáltatást pénzbeni fizetség mellőzésével lehet igénybe venni. A cserekörökben használt cikkek cseréje folyik. Mérsékelhető a pénzhasználat, és a tervek szerint a maradék is a helyi közösségen belül tartandó. Ezt segíti a helyi pénzek és a különböző – közösség által finanszírozott – alapok (crowdfunding) már létező gyakorlata. A szükségletek kielégítésének növekvő része az ingyenesség szférájába kerül át.

Mit látnak szemeink?

Bizonyára találkoztunk már ilyen optikai játékkal: válaszolni kell, hogy a képen látható, különböző alakzatokból álló építmény homorú-e vagy domború. A Transition Mozgalmat láthatjuk úgy is, hogy épít egy lokális közösséget, s úgy is, hogy a globális gazdaságból kiváj magának egy üreget.

Folytathatjuk optikai játékaikat. A *Transition Network* című filmben a megszólalók arról beszélnek, hogy az átmenet-átalakulás gondolata ragadós, rátapad egy csomó dologra, az emberek a legváratlanabb helyeken is megpillantják. Miért van ez így? A szemünket be tudjuk állítani olyan fókusz-távolságra, ahol a távoli dolgok konkrét képekben láthatóvá válnak. A Mozgalomhoz csatlakozók egy általuk még meg-

élhető és általuk alakítható, pozitív jövőt képzelnek el maguknak. Ez a fókusz távolság nagyjából ugyanaz, mint ahol a hegeli–lucácsi kategória, a „különös” helyezkedik el, az „egyedi” és az „általános” között. Ez a fókusz távolság képes előhívni az „egyediben” megjelenő „általános” törvényszerűségek rajzolatát, innen származik az örömteli heuréka élmény. Ez a fókusz távolság a mindenki által bizonyos mértékig megtanulható és használható gondolkodás sajátja. Ebben a tartományban válik szemmel láthatóvá – homorúan vagy domborúan, osztályharc vagy közösségépítés formájában – az egyén és a globális világ kapcsolata. Az első lépést az határozza meg, amit itt látunk.

A kapitalizmus narratívája az egyének értékmerőjévé alapvetően azt teszi, hogy ki milyen mértékben képes az anyagi javak megszerzésére, felhalmozására. Ez a narratíva a kőolajkorszak leszálló ágában már nem ad gyakorlati segítséget az egyén boldogulásához, sőt akadályozza azt. A Transition Mozgalom közösségi narratívája ezzel szemben ablakot nyit az egyén számára a jövő felé. Arra ösztönzi, hogy kissé már egy elképzelhető kőolaj utáni korszakban éljen. A résztvevőknek egyúttal azt az élményt is megadja, hogy megtapasztalják: a sorsuk, ha többnyire csak kis lépésekben is, de saját maguk által alakítható.

Jegyzet

- 1 Global Scenario Group: *Great Transition: The Promise and Lure of the Times Ahead*. http://tellus.org/documents/Great_Transition.pdf. A GSG-t a Tellus Institut és a Stockholm Environment Institute hozta létre 1995-ben.

Hanku, Kína, 1938. március
Fényképezte Robert Capa © International Center of Photography, New York – Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteménye